

רחל גילשטרומ. חיות מחמד במשפחה: הגלוי, הסמוי ומה שביניהם – הקשרים טיפוליים. תל אביב: גוונים. 2017. 252 עמודים

רינה נאמן*

הנושא המרכזי של הספר *חיות מחמד במשפחה* מאת רחל גילשטרומ הוא מקומן, תפקודן ותורמתן של חיות מחמד – בעיקר כלבים וחתולים – במסגרת המשפחה. נושא זה מתכתב עם כמה תופעות מחקריות, חברתיות ואידאולוגיות עכשוויות. ראשית, המחקר החדשני במדעי החברה העוסק בבעלי חיים ובאינטראקציות ביניהם ובין בני האדם, והמדגיש את תרומתם הרבה של בעלי החיים לרווחתם הפיזית והנפשית של בני האדם (Alger & Alger, 1997; Mullin, 1999). שנית, השינויים הרבים במבנה המשפחה בעידן הפוסטמודרני (Elkind, 1995; Wood, 2007; Billie, Max, & Darcy, 2007).¹ ורביעית, זרמים אידאולוגיים ואקטיביזם למען זכויות בעלי חיים ושמירה על שלומם ורווחתם, הפועלים לצד תנועות פמיניסטיות ואקולוגיות (Donovan, 1990).²

החידוש של גילשטרומ ביחס לנושא הנדון הוא הדיון בהשפעות הגומלין בין בעלי החיים לבני האדם במסגרת המשפחה כמערכת ולא רק בין הבעלים היחיד לבעלי החיים שברשותו, כמקובל בספרות המקצועית בדרך כלל. מבחינה זו, השאלה המרכזית שהמחברת מתמודדת איתה היא משמעותה של חברות במשפחה מנקודת המבט של בני המשפחה ושל חיות המחמד שברשותם.

כדי להשיב על שאלה זו המחברת דנה במגוון סוגיות: היבטים של טיפול יומיומי בחיות מחמד במסגרת המשפחה – מזון, בריאות פיזית ונפשית, פעילויות פנאי ופינוקים – שדורשים סכומי כסף גדולים, לעיתים על חשבון ויתורים מצד בני המשפחה; תרומתן של חיות מחמד לבריאות הפיזית והנפשית של בני המשפחה; מקומן של חיות מחמד בהליכי גירושין, על הסדרי המשמורת הכרוכים בכך; מקומם של כלבי שירות בחייהם של נכים ובעלי מוגבלויות ומשפחותיהם; ופסיכותרפיה של המשפחה באמצעות בעלי חיים. מהקצה השני של קשת הסוגיות היא דנה בויתור על חיות מחמד ומסירתן לבתי מחסה ובהשפעת המסירה על המשפחה כולה, על פרטים בה ועל חיות המחמד; וכן בהתעללות, בגילויי אלימות ואף בפגיעה מינית בחיות מחמד, שדומים לגילויים כאלה כלפי נשים וילדים במשפחה. הדיון בסוגיות אלו מבחין בין שלבים במחזור החיים של משפחות: צעירים לפני נישואים, זוגות צעירים נשואים, משפחות עם ילדים קטנים, משפחות עם ילדים מתבגרים, משפחות שילדיהן עזבו את הבית

* המחלקה לממשל וחברה, המכללה האקדמית תל אביב-יפו

¹ בשנת 2017 היו בתל אביב 32,223 כלבים (בן-דוד, 2018).

² בהשפעת זרמים אלו שונו גם המונחים המתייחסים לבעלי חיים: במקום חיות מחמד (pets) – companion animals, ובמקום בעלים או אדונים – guardians או custodians.

ומשפחות בחיים המאחרים. כן קיימת הבחנה בין גברים לנשים ובין גילים, בעיקר בין ילדים, מתבגרים וקשישים.

על אף מגוון הסוגיות וההקפדה על ההבחנות המוזכרות לעיל, הצגת הדברים בספר מסודרת ובהירה. כל פרק מוקדש לסוגיה ספציפית, מחולק לסעיפי משנה מפורטים ומסתיים בסיכום ובהמלצות למחקר נוסף. כתוצאה מכך הקריאה קולחת וסוחפת. פרק נוקב ומרגש במיוחד עוסק בהשפעת האובדן של חיות מחמד על בעליהן. בפרק זה נבדקים, בין היתר, תחושת הצער על האובדן, הלבטים ביחס להמתת חסד, תסמיני ההתמודדות עם המוות מצד המשפחה כולה ומצד פרטים בה, ושינויים במשפחה עקב האובדן.

המתודה שגילשטרומ נוקטת היא סקירת הספרות בנושא, והיא מתארת בפירוט גישות תאורטיות ומחקרים אמפיריים איכותניים וכמותניים בפסיכולוגיה, באנתרופולוגיה ובסוציולוגיה. עקב היותה פסיכותרפסטית ומטפלת זוגית ומשפחתית באמצעות בעלי חיים, מאליו מובן שמרבית הספרות היא מתחום הפסיכולוגיה. עם זאת, ניכר מאמץ לטפל בנושא באופן הוליסטי, והדבר בא לידי ביטוי בביבליוגרפיה עשירה מאוד ועדכנית בכל פרק.

מוטיבים מרכזיים אחדים שחוזרים בספר משותפים למחברת ולמרבית החוקרים הבודדים אינטראקציות בין בני אדם לבעלי חיים. האחד – יחס של כבוד ושל הוקרה לבעלי החיים ולתרומתם המופלגת לבני האדם, מעל ומעבר לתרומות כלכליות וחומריות. השני – התייחסות לבעלי החיים כאל persons, כלומר כאל ישויות בעלות מזג, צרכים, רגשות ורצונות אינדיבידואליים, בדומה לבני האדם (Sanders, 2003). והשלישי – התנסות אישית, אינטימית וחוויתית של החוקרים עם בעלי חיים אינדיבידואליים וניהול יחסי גומלין ממושכים איתם (Candea, 2010). מכאן עולה גם נימה חמה ואפילו רגשנית באופן שבו גילשטרומ מציגה את הדברים, וזו מעוררת אמפתיה ומספקת הנאה לקורא.

לסיכום, זהו ספר מומלץ ביותר לכל אדם שרואה את עצמו שותף לעמדות אלו.

מקורות

בן-דוד, עמיר (2018, 5 במרץ). המלך לואי, המלכה מיקה. ידיעות אחרונות. **אוחזר** ב-3.10.2019.

Alger, Janet M., & Steven F. Alger (1997). Beyond mead: Symbolic interaction between humans and felines. *Society & Animals*, 5(1), 65–81.

Candea, Matei (2010). "I fell in love with Carlos the meerkat": Engagement and detachment in human–animal relations. *American Ethnologist*, 37(2), 241–258.

Donovan, Josephine (1990). Animal rights and feminist theory. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 15(2), 350–375.

Elkind, David (1995). *Ties that stress: The new family imbalance*. Harvard University Press.

Mullin, Molly (1999). Mirrors and windows: Sociocultural studies of human-animal relationships. *Annual Review of Anthropology*, 28(1), 201–224.

Sanders, Clinton R. (2003). Actions speak louder than words: Close relationships between humans and nonhuman animals. *Symbolic Interaction*, 26(3), 405–426.

Wood, Lisa J., Billie Giles-Cortie, Max Bulsara, & Darcy A. Bosch (2007). More than a furry companion: The Ripple effect of companion animals on neighborhood interactions and sense of community. *Society and Animals*, 15(1), 43–56.